

Oponentský posudek dizertační práce

Lucia Žilincová: **Osídlenie Českého raja v dobe lužických popelnicových polí**

K vyhotovení posudku jsem obdržel práci zahrnující 336 stran textové části s 19 grafy a 9 tabulkami v textu, obrazovou přílohou s 61 obrázky a dále 128 kresebných tabulek vyobrazujících analyzovaný nálezový fond.

Práce si klade za cíl komplexní analýzu nálezového souboru ze sedmi pojizerských pohřebišť a dvou sídlišť z období trvání komplexu lužických popelnicových polí. Tyto lokality zapojuje do kontextu dalších, již dříve v různém měřítku publikovaných 59 pohřebišť a 67 sídlišť. Na základě opakujících se kombinací chronologických znaků chce postihnout vývoj hmotné kultury této skupiny. Pokouší se o komparaci sídlištního a hrobového inventáře. Celý obraz pak míní zapojit do širšího geografického kontextu.

Prostorově je práce pojata velmi ambiciózně. Vedle vlastního Pojizeří zahrnuje i Jičínsko, a to nejen jeho část související s oblastí Českého ráje, ale i východní část včetně Hořicka, které již kulturně souvisí spíše s královéhradeckým Polabím. Zapojení tohoto území nepřináší požadovaný efekt, patrně jsou spíše potíže způsobené kulturně a geograficky poněkud odlehlým regionem (např. Jeřice, Třebovětice, Česov,...). Chápání celého území navíc v textu různě kolísá.

Chronologicky práce obsáhla celé období popelnicových polí od sklonku střední doby bronzové až po vyznívání kulturního projevu nositelů této kultury v době laténské, což je vzhledem ke konstatovanému kontinuálnímu vývoji a úzké provázanosti jednotlivých fází řešeného kulturního komplexu nevyhnutelné a zcela obhajitelné. Pro čtenáře je však poněkud nepřehledné tčkaní mezi několika chronologickými systémy. V některých částech práce je zvláštř řešena mladší a pozdní doba bronzová, doba halštatská a pozdní halštát. Jinde je porovnávána lužická a slezskoplatěnická kultura. Ne vždy je to v textu dostatečně důsledně odlišeno, takže čtenář někdy neví, k jakému období se popisovaný fenomén vztahuje (např. 2. odst. Závěru). Za nesmyslný považuji novotvar slezskoplatěnická fáze lužické kultury, když už, tak ...lužických popelnicových polí, ale i tak je to v rozporu se závěry předchozích kapitol.

Při pohledu na strukturu práce je zřejmý důraz na analýzu materiální kultury. Otázky sídlištní či sociální struktury, hospodářského systému, vývoje technologií či pohřebního ritu jsou spíše marginální. Na jednu stranu lze hodnotit pozitivně, že autorka téma nerozměšňuje na příliš širokou škálu problémů. Na druhou stranu zůstává ve většině témat v zasetí převzatých názorů a myšlenkových konstrukcí. Závěry vlastní analýzy občas narážejí na tuto převzatou myšlenkovou konstrukci, což za sebou zanechává některé nevyřešené rozpory.

V obsahu předestřená struktura kapitol je přiměřená. Za nešťastné považuji pouze předřazení kapitoly o *Metodice práce* kapitole, která definuje *Cíle práce*. Metodika by měla být zvolena tak, aby odpovídala stanoveným cílům, ne naopak.

V zasetí převzatých myšlenkových konstrukcí je i samotná analýza nálezového fondu, která je jádrem práce. Na počátku jsou předestřeny pohledy jednotlivých autorů a následná analýza místy připomíná spíše obhajobu jejich názorů než snahu o hledání objektivního řešení. Z větší části nesplněn tedy zůstává závazek z úvodu práce, a to „na základě opakujících se kombinací chronologických znaků postihnout vývoj hmotné kultury“. Analýza bohužel zůstává převážně na úrovni přebírání chronologického zařazení analogických prvků z jiných publikovaných lokalit.

V kapitolách analyzujících vývoj keramického inventáře je však zřetelný i pozitivní vývoj v přístupu autorky. Jak v průběhu zpracování procházela velké množství nálezů, a to jak fyzicky, tak i v literatuře, začala se postupně oprostřovat od pouhého přebírání datace a navrhovala se vzrůstající četností i vlastní korekce v datacích, založené na přítomnosti dalších chronologických znaků v uzavřených hrobových celcích. Škoda jen, že se nevrátila k již zpracovaným částem souboru a neuplatnila tyto korekce zpětně. Patrně je to například u několikrát řešeného chronologického prvku – vodorovných svazků žlábků na spodní části hrdla (s.38, 212). Bohužel konstatování, že „dokladem je mladší charakter průvodního inventáře“ nestačí. Je třeba uvést, jaké znaky mají tento „mladší charakter“ a proč.

Oporu v analogiích poskytují práci zejména zpracování východočeského nálezového inventáře z pera V. Vokolka. Druhým pilířem jsou pak práce L. Veličika. Ke škodě celé práce však autorka málo přihlíží ke kulturně bližším moravským nálezům. Nevyužívá v dostatečné míře práce V. Dohnala, J. Nekvasila a dalších.

Za velmi přínosnou považuji rozsáhlou komparaci sídlištního a hrobového inventáře, ovšem kapitole by slušel shrnující a hodnotící závěr.

V kapitolách věnovaných pohřebnímu ritu autorka uvádí řadu zajímavých poznatků, i když ne vždy je zřejmé, zda-li jsou její nebo převzaté. Opět se totiž jedná o tvrzení, která předcházejí analýze. Jsou to například tvrzení o významu a symbolice kenotafů nebo jámových hrobů. Jako kenotaf může být interpretována i skupina nádob uložená na úpatí mohyly v rámci pozdějších aktivit na pohřebišti a náležející tedy pohřbu pod mohylou. To je dobře patrné například v Čejeticích. Pokud se mohylový násep nedochoval, pak může být taková situace mylně vykládána jako samostatný hrob.

V kapitolách věnovaných sídlištní struktuře je operováno s některými lokalitami, které jsou bez náležité kritiky pramenů interpretovány jako hradiště (např. Sedliště). Velmi problematická je i datace většiny hradišť. Typickým příkladem je Česov. Řadu z nich nelze spojovat s počátkem stupně HB a už vůbec ne s koncem ve stupni HC1. Tento stupeň není v sídlištní keramice většinou identifikovatelný. Například na Chrudimsku zanikají všechna hradiště až v mladším halštatu, tedy stupni HD1. Na Jičínsku to rozlišit nelze. Údaj o největší intenzitě osídlení Jičínska ve stupni HB (s. 227) je v rozporu s popisem krize bronzového věku i s konstatovaným mírným nárůstem pohřebišť v době halštatské (kapitola 27), je-li porovnáváno stejné území, což není z textu zcela zřejmé.

Kapitola o importech se zabývá řadou artefaktů, které jsou v lužickém prostředí zcela běžné a některé z nich se prokazatelně nebo velmi pravděpodobně v tomto prostoru i vyráběly, např. jehlice se svinutou hlavicí v očko či s vývalky. Některé výzdobné prvky v keramice, picí rohy či břitvy jsou spíše projevem obdobného stupně vývoje v geograficky velmi širokém prostoru.

Na závěr připojuji několik poznámek k formální stránce práce. Z hlediska jazykového a pravopisného si netroufám práci hodnotit. V citacích lze tu a tam sledovat drobné chyby (např. citace Vokolek 1996 na str. 22 náleží lokalitě Koldín, nikoliv Skalice aj.). Obrazové přílohy by bylo vhodné v některých případech umísťovat pro větší přehlednost a čtenářský komfort přímo do textu. Citelně chybí synchronizační tabulka, zvláště, když autorka plynule přechází mezi více chronologickými systémy. Chybně je zařazen obrázek 51. Kresebná dokumentace nálezů je ve většině případů dostatečná, i když v některých případech jde schematicizací výzdoby za hranu výpovědní hodnoty. Katalog nalezišť není řazen abecedně podle katastrálních území, ale míchá i polohy a pomístní názvy, což silně komplikuje vyhledávání. Enviromentální analýzy byly zřejmě vloženy narychlo na poslední chvíli. Například antropologická analýza sestává ze tří samostatných zpráv, u nichž není jisté, jestli je všechny vyhotovil RNDr. Vítězslav Kuželka. Analýza C14 je zcela vytržená z kontextu a není zřejmé, k jaké lokalitě či jakým kontextům se vztahuje.

Obecně lze konstatovat, že práce za sebou skrývá velké úsilí. Přístup autorky je poctivý. Některé z výše uvedených výhrad lze přičíst na vrub nedostatečné komunikaci s vedoucím práce, a to zejména v počátečních fázích práce. Přesto autorka prodělává v průběhu tvorby práce pozitivní vývoj a je zřejmé, že potenciál na práci tohoto typu má. Práce obsahuje řadu zajímavých poznatků. Z tohoto důvodu doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnocení 3.

V Hradci Králové
22. května 2016

PhDr. Miroslav Novák, Ph.D.